

гласного, и прикрытые, начинающиеся с одного или нескольких согласных. Из данного определения вытекает, что слог, состоящий из одного гласного, является одновременно и открытым и неприкрытым. Г. П. Торсуев такой слог называет полностью открытым, слог одновременно закрытый и прикрытый — полностью закрытым; остальные два типа — прикрытым в конце и прикрытым в начале [Торсуев 1975, с. 8]. Хотя простейшие из них — СГС и особенно СГ — можно считать в числе универсалий.

Однако необходимо отметить, что в каждом языке, как правило, встречаются разнообразные типы строения слога, а набор типов в разных языках обычно не совпадает.

Таким образом, стоит отметить, что на сегодняшний день нет достаточно убедительных теорий, объясняющих механизм слогаделения. Опора на ту или иную совокупность правил не всегда надёжна из-за неполной подкреплённости этих правил результатами экспериментально-фонетических исследований. Интуиция носителя языка не всегда убедительна и верна. Поэтому предстоит исследовать более основательно механизмы речеобразования, для того, чтобы объяснить природу и структурную особенность слога.

Литература

Бондарко Л. В. Основы общей фонетики / Л. В. Бондарко, Л. А. Вербицкая, М. В. Гордина. – СПб.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1991. – 151 с. Зиндер Л. Р. Общая фонетика / Л.В. Зиндер. – М.: Высш. школа, 1979. – 312 с. Мечковская Н.Б. Социальная лингвистика / Н.Б.Мечковская. – М.: Аспект-Пресс, 2000. – 207 с. Потапова Р. К. Слововая фонетика германских языков / Потапова Р.К. – М.: Высш. школа, 1986. – 144 с. Сусов И. П. Введение в языкознание / И.П. Сусов. – М.: Восток - Запад, 2006. – 382 с. Торсуев Г. П. Структура слога и аллофоны в английском языке (в сопоставлении с русским) / Г.П. Торсуев. – М.: Наука, 1975. – 239 с. Чистович Л. А. Речь, Артикуляция и восприятие / Л. А. Чистович, В.А. Кожевников и др. – М.-Л., Наука, 1965. – 241 с. Шарафутдинова Н. С. Лингвистическая типология и языковые ареалы: учебное пособие / Н. С. Шарафутдинова. – Ульяновск: УлГТУ, 2009. – 128 с. Panconcelli-Calzia G. Die experimentelle Phonetik in ihrer Anwendung auf die Sprachwissenschaft / G Panconcelli-Calzia. – Berlin, 1924.

ТУРСЬКИЙ В. О.

(Криворізький технічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПЕЦИФІКИ ПОЛІСЕМІЇ ДІЄСЛІВ МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

В статті подаються основні структурні особливості лексичного значення багатозначного слова в аспекті порівняльної лінгвістики. Напрямок дослідження визначається структурою та кількісним складом багатозначних дієслів мовлення. Національні особливості семантичної структури продемонстровано на прикладі багатозначних слів української та англійської мов.

Ключові слова: сема, семема, семантична структура, полісемія.

Турский В.А. Особенности национальной специфики полисемии глаголов говорения украинского и английского языков. В статье представлены основные структурные особенности лексического значения многозначного слова в аспекте сравнительной лингвистики. Направление исследования определяется структурой и количественным составом многозначных глаголов говорения. Национальные особенности семантической структуры продемонстрированы на примере многозначных слов украинского английского языков.

Ключевые слова: сема, семема, семантическая структура, полисемия

Tursky V.O. The features of national polysemy peculiarities of speech verbs in Ukrainian and English. In the article main particularities of polysemantic words' meaning are made evident in the contrastive linguistics aspect. The course of the research is determined by the structure and quantitative composition of multi-meaning speech verbs. The national features of meaning structures are shown by examples of polysemantic verbs in English and Ukrainian.

Key words: seme, sememe, semantic structure, polysemy

Полісемія слова, як одна з важливих характеристик мови, завжди викликала зацікавленість лінгвістів. Останнім часом інтерес дослідників до проблеми полісемії поширився, дослідників цікавить розгляд цього явища не лише на лексичному рівні, але й на рівні лексико-граматичних класів слів.

Спроба саме такого розширеного підходу до питання полісемії зроблено в статті. Полісемія через призму національної специфіки двох різнострутурних мов не вивчена повністю і тому є актуальним для нас.

Мета нашого дослідження полягає у виявленні та описі національних особливостей полісемії в українській та англійській мовах на прикладі дієслівної лексики, що позначає мовленнєву діяльність. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні *задачі*:

– визначити склад дієслівних лексем, що містять сему мовлення, в українській та англійській мовах;

– описати структуру відповідних лексико-семантичних груп порівнюваних мов;

– описати зміст і структуру лексем порівнювальних мов;

– виявити специфічні особливості полісемії дієслів мовленнєвої діяльності української та англійської мов,

– виявити національну специфіку полісемії порівнюваних мов.

Відповідно до мети та задач нашого дослідження визначаємо українські та англійські дієслова з семою мовлення *об'єктом* нашого дослідження.

Дослідження було виконано в рамках зіставного методу, також були використані методи компонентного, семного та семемного аналізу. Джерелом матеріалу були лексикографічні джерела (тлумачні словники української та англійської мов).

Більшість слів природних мов є багатозначними. Багатозначність, або полісемія, полягає в самій природі мови. Як визначав відомий дослідник С. Ульманн, “ полісемія, ..., семантична універсалія, що глибоко кориниться у фундаментальній структурі мови. Інше положення, було б важко уявити: це мало б значення, що ми мали тримати в голові надзвичайний запас слів з окремими назвами для будь-якого явища, про яке нам необхідно було говорити ” [Ульманн 1970, с.267]. “ Саме обмеженість об'єму людської пам'яті та класифікуюча діяльність людської свідомості, - писав М.І.Задорожній, - і зумовлюють поліфункціональність мовного знаку, тобто його зв'язок не з одним будь-яким явищем дійсності, а з класами та класами класів явищ ” [Задорожній 1971, с.9-10].

Слід відзначити, що на цей факт звертали і звертають увагу багато лінгвістів. Так, наприклад А.І.Смирницький писав, що багатозначність слів виникає внаслідок того, що мова представляє собою систему, обмежену у порівнянні з безмежною різноманітністю реальної дійсності [Смирницький 1955 с.83]. Однак на думку Р.А.Будагової, “... багатозначність (полісемія) слів ускладнює лексику, але разом з тим дає їй можливість стати чудовим засобом передачі безмежно багатобразних та різноманітних думок та почуттів людини, що живе у суспільстві ” [Будагова 1974 с.12].

При цьому можна відзначити що, на думку більшості вчених полісемія впливає з самої природи мови, є результатом потреби суспільства та однією з особливостей людської мови.

Визначення полісемії, що існують в сучасній лінгвістичній літературі, особливо не відрізняються одне від іншого. Під полісемією традиційно розуміється наявність у одного слова більше одного значення, між якими існує семантичний зв'язок, який чітко відчувається в синхронії. Л.О.Новіков відзначав, що полісемія як лексична категорія – це семантичне відношення внутрішньо пов'язаних (мотивованих) значень, що виражаються за допомогою одного слова (однієї лексеми) та розмежовуються в тексті завдяки різним взаємовиключним позиціям цього слова [Новіков 1973 с.189].

Дієслівна лексика відіграє важливу роль в лексичній системі мови, а тому завжди привертала до себе особливу увагу. Достатньо багато робіт присвячено вивченню саме багатозначності дієслова. В природних мовах дієслово посідає перше місце серед частин мови за багатозначністю. Широкий розвиток багатозначності є проявом лексико-граматичних властивостей дієслова як частини мови. “ Дієслівні лексичні одиниці, - пише А.М.Кузнецов, - як правило, мають складну смислову структуру, в якій ознаки, що відображають речове лексичне значення, тісно переплітаються з семантичними характеристиками, які розкривають зв'язки дієслівної дії з предметами та особами, що виконують ці дії... Ці суб'єктивно-об'єктивні зв'язки постійно реалізуються в конкретних мовних висловлюваннях, фіксуються в значенні дієслівних одиниць як одиниць номінації, переходячи в розряд системно-зумовлених семантичних характеристик “[Кузнецов 1979, с.119].

Слід відзначити, що вивчаючи багатозначність дієслівних лексем, дослідники, як правило, проводять дослідження семантичної структури багатозначного слова на основі аналізу їхньої лексичної сполучуваності, в плані розмежування полісемії та омонімії, розрізнення граматичного та лексичного в дієслівній полісемії, співвідношення регулярної багатозначності і функціональної еквівалентності дієслів. Значення слова необхідно розглядати як складну структуру, складовими частинами якої є денотативний, комбінаторний, граматичний, та конотативний компоненти. Е.М.Меднікова стверджує, що розкриття значення слова не є можливим без звернення до екстралінгвістичної реальності, тому що саме аналіз екстралінгвістичної реальності дозволяє вивчити граничні семантичні одиниці [Меднікова 1985 с.34]. Крім того, “ семантика слова визначається усією сукупністю парадигматичних та синтагматичних зв'язків ” [Меднікова 1985 с.43]. Тобто, порівняльний аналіз лексико-семантичних систем слова має відбуватися на всіх рівнях системи мови (значення, лексико-семантична група, лексико-семантичне поле) та мати системний характер. Необхідно взяти до уваги всі зв'язки та відношення між лексичними одиницями кожної з порівнювальних мов – парадигматичні, синтагматичні, епідигматичні. Без урахування системних ієрархічних зв'язків на всіх рівнях аналізу неможливий адекватний опис лексико-семантичної структури слова. Нажаль більшість досліджень дієслівної полісемії, дієслів мовлення зокрема, проводились на матеріалі російської мови. Та враховуючи спорідненість російської та української мов можна взяти цей досвід за основу дослідження.

Дієслова мовлення займають одну з центральних позицій лексико-семантичних груп дієслова, оскільки визначаються не лише своїм значенням, а й частотністю вживання. Однак, відзначимо, що полісемія дієслів окремих лексико-семантичних груп на сьогоднішній день не вивчена докладно в жодній з порівнюваних мов як на системному рівні, так і в порівняльному плані, у зв'язку з чим проведення подібного дослідження є досить актуальним.

Значне місце в роботах дослідників відведено дослідженням класифікації дієслів мовлення. Так, В.П.Бахтіна відзначає, що серед дієслів мовлення за їх основним значенням можна виділити три основні групи:

- 1) дієслова, що позначають саме процес мовлення – говорити, казати, мовити та ін.;
- 2) дієслова, що позначають процес мовлення і характеризують його в залежності від задач комунікацій – розмовляти, попереджувати, питати та ін.;
- 3) дієслова, що позначають процес мовлення та пов'язані з іншими сторонами життя та діяльності людини – наказувати, лаяти та інше [Бахтіна 1965, ст.7].

Л.М.Васил'єв виокремлює найбільш загальні класи дієслів мовлення:

- 1) дієслова, що характеризують зовнішню (акустико - фізіологічну та графічну) сторони мовлення;
- 2) дієслова, що характеризують зміст думки;
- 3) дієслова, що характеризують комунікативні сторони мовлення;
- 4) дієслова зі значенням мовленнєвої взаємодії і контакту;
- 5) дієслова зі значенням спонукання;
- 6) дієслова зі значенням емоційного відношення та оцінки [Васил'єв 1981, с.6].

А.Д.Черенкова, спираючись на семантичні класифікації дієслів мовлення В.П.Бахтіної та Л.М.Васил'єва, виділяє п'ять семантичних груп:

- 1) дієслова, що позначають саме процес мовлення;
- 2) дієслова, що позначають процес мовлення з особливою немовною здатністю, яка зумовлена різними цілями висловлювання;
- 3) дієслова мовлення, в основі семантики яких процес мовлення є вторинним;
- 4) дієслова інформації;
- 5) дієслова, в значенні яких присутня сема “ мовного контакту ” [Черенкова 1980, с.6].

Загалом питання класифікації дієслів мовлення в своїх дослідженнях займались З.В.Нічман, Г.В.Степанова, Г.Г.Сальницький, Л.С.Лещенко, Т.М.Чирко, Т.М.Ломова та ін.). Але з метою повноти опису нами було проаналізовано всі дієслівні лексеми, що мають в складі своєї семантики хоча б одну мовну семему.

З огляду на мету нашого дослідження національної специфіки лексичного значення з урахуванням квантитативної характеристики полісемії, кількості мовленнєвих сем та коефіцієнту полісемії лексико-семантична група дієслів мовлення була поділена на підгрупи. Результати нашого дослідження було зведено то таблиці 1.

Назва підгрупи	Загальна кількість лексем		Кількість багатозначних лексем		Кількість однозначних лексем		Кількість мовленнєвих семем		Індекс полісемії	
	англ. мова	укр. мова	англ. мова	укр. мова	англ. мова	укр. мова	англ. мова	укр. мова	англ. мова	укр. мова
дієслова, що виражають характер мовлення	115	146	72	72	43	74	119	100	2,5	2,03
повідомлення	76	86	55	46	21	40	101	75	3,28	1,98
прохання/ вимогу, запрошення	25	30	21	16	4	14	47	23	3,52	2,13
згodu/незгodu	27	26	22	17	5	9	24	24	2,93	1,96
іронію, глузування	20	22	11	5	9	17	14	9	2,4	1,5
імітації мовленнєвої діяльності	14	22	14	22	0	0	14	23	2,64	2,18
докір та образу	16	21	6	8	16	13	7	9	1,5	1,66
обмін думками	6	19	4	7	2	12	16	16	3,5	1,63
скаргу та незадоволення	16	18	12	10	4	8	15	16	2,06	1,72
догану та критику	10	17	4	7	6	10	4	10	1,99	1,65
мовні висловлювання	12	16	11	16	1	0	12	17	2,92	2,81
запит інформації	11	14	10	4	1	16	14	8	3,18	1,64
хвалу та вдячність	11	11	5	2	6	9	8	2	1,72	1,18
сварку та сперечання	8	11	6	3	2	8	7	5	1,88	1,27
хвастоші, лестощі	10	9	7	3	3	6	9	5	2	1,33
пораду, побажання;	11	7	11	4	0	3	18	5	3,82	1,71
утішання, ухвалу	4	5	2	1	2	4	2	1	2,25	1,2
привітання, прощання	5	4	5	2	0	2	8	3	3,6	1,75
вести переговори	3	-	2	-	1	-	2	-	2	-
емоційно-вольові дії	-	15	-	4	-	11	-	6	-	1,67

Загальна кількість	391	494	270	242	221	252				
--------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	--	--	--	--

Табл. 1

Як видно з таблиці лексико-семантичні групи дієслів мовлення української та англійської мов є чисельними за обсягом та різноманітними за семантикою. Назви підгруп порівнюваних мов практично збігаються за винятком: в українській мові виділено підгрупу дієслів „емоційно-вольової мовленнєвої діяльності“; а в англійській мові на відміну до української мови виділено підгрупу дієслів з загальним значенням „вести переговори“.

Слід відзначити, що, не звертаючи уваги на менший у порівнянні з українською мовою кількісний склад лексико-семантичної групи дієслів мовлення в англійській мові, кількість багатозначних лексем англійської мови більша, ніж в українській.

У сфері полісемії дієслів мовленнєвої діяльності в українській та англійській мовах виявлено як спільні, так і відмінні риси. І українські, і англійські багатозначні лексеми мають в своїх семантах як мовленнєві, так і немовленнєві семанти. Отже, проведене дослідження розглядає особливості полісемії дієслів мовленнєвої діяльності в українських та англійських мовах, та дозволяє виявити як спільні так і відмінні ознаки.

До національно-специфічних рис полісемії порівнюваних одиниць слід віднести:

- різний кількісний склад порівнюваних лексико-семантичних груп. Загальна кількість лексем, що входять до складу лексико-семантичної групи в українській групі більша. Однак загальна кількість семем, що розвиваються українськими лексемами, значно менша.

- розбіжності в значенні індексів полісемії підгруп. В англійській мові індекси полісемії значно більші, ніж в українській.

- висока розвиненість лексико-граматичної полісемії в англійській мові, та окремі випадки лексико-граматичної полісемії в українській мові.

- високий рівень розвитку лексико-граматичної варіативності англійської мови.

Подане дослідження не слід вважати повним з точки зору виявлення національної специфіки системного підходу до цього явища, тому *перспективою* нашого подальшого дослідження розглядаємо виявлення особливостей багатозначності дієслівної лексики через призму структури та ієрархії значень лексеми даної групи.

Література

- Апресян Ю.Д. Лексическая семантика / Апресян Ю.Д. – М.: Наука, 1974. – 367с. Бахтина В.П. Лексико-грамматическая сочетаемость глаголов речи в русском литературном языке II половины XIX века / Бахтина В.П. Автореф. дис. ... канд. филол. наук / Бахтина В.П. – Воронеж, 1965. – 24 с. Будагова Р.А. Категории значения в разных направлениях современного языкознания / Будагова Р.А. // ВЯ, 1974, №4, с. 3-20. Бусел Т. Великий тлумачний словник української мови / – К: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2004. – 1440с. Васильев Л.М. Семантика русского глагола (Глаголы речи, звучания и поведения) / Васильев Л.М. Учеб. пособие / Л.М. Васильев. – Уфа: Изд-во Башкир. гос. ун-ва, 1981.-72 с. Задорожний М.И. О границах полисемии и омонимии / Задорожний М.И. – М.: МГУ, 1971. – 71с. Кронгауз М. А. Семантика / Кронгауз М. А. – М.: РГГУ, 2001. – 400с. Кузнецов А.М. О семантике глаголов с широкой понятийной основой (на материале английского языка) / А.М. Кузнецов // Исследования семантической структуры слов и их лексической сочетаемости: Сб. науч. тр. – М.: МГПИ им. В.И. Ленина, 1979.- С. 10-21. Медникова Е.М. Значение слова и методы его описания / Е.М. Медникова. — М.: Высш. шк., 1974.— 204 с. Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения / Никитин М.В. – М.: Высшая школа, 1988. –166с. Новиков Л.А. Семантика русского языка / Новиков Л.А. – М.: МГУ, 1973. – 290с. Смирницкий А.И. Значение слова / Смирницкий А.И. // ВЯ, 1955, №2, с. 79-89. Стернин И.А. Лексическое значение слова и речи / Стернин И.А. – Воронеж: ВГУ, 1985. – 171с. Ульман С. Семантические универсалии / Ульман С. // НЛ. –№5. Языковые универсалии. – М.: Прогресс, 1970, с.250-299. Черенкова А.Д. Выражение делиберативных отношений в современном русском языке / Черенкова А.Д. Автореф. дис. канд. филол. наук / Черенкова Анна Дмитриевна.- Воронеж, 1980.— 24 с. Hornby A S Oxford Advanced Learner's Dictionary / Oxford University Pres, 2005, 1539p.

ШЕРЕМЕТ Д. В.

(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

МЕТОДИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ АБРЕВІАТУР УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглядаються засоби перекладу аббревіатур англійської мови українською, та надані приклади цих перекладів. Продемонстровано які методи використовуються у процесі перекладу аббревіатур, а також встановлено, які аббревіатури утворюють перекладачеві найбільшу кількість труднощів.

Ключові слова: транслітерація, транскрипція, запозичення, розшифрування, дескриптивний переклад, аббревіатурний неологізм.

Шеремет Д. В. Методы передачи английских аббревиатур на украинском языке. В статье рассматриваются способы перевода аббревиатур английского языка на украинский, и приводятся примеры этих переводов. Продемонстрировано какие методы используются в процессе перевода аббревиатур, а также установлено, какие аббревиатуры наиболее проблематичны для переводчика.

Ключевые слова: транслитерация, транскрипция, заимствования, расшифровка, дескриптивный перевод, аббревиатурный неологизм.